वा॰टी॰ बर्हिर्निर्भरैः अचलेः पर्वते निक्षेपरताः क्षिप्ताः स्थापिताः संध्याभ्रयोतज्ञक्षणाः बालाः स्वकेशाः यस्मिंस्तथापि धर्मिवोत्पुलकेन्त्या
स्थि॰ १५ इदानीमलिनेत्रेणाभासिनेत्यंतैः साधारणैर्विशेषणैर्विलासिषु पुरुषरूपेण कंदंवनसंतवनदेवीः कंदंचावर्णयंस्तदालयत्वेन तवर्णय
११६ ति प्रवालेत्यादिना तत्राद्यकल्पेस्येनस्वदेहेनैतिवा विशेष्यमंतेध्याहार्यम् धुनत्क्षेणाम्भकरंदेनसघेनचमदेनैव घूर्णमानेनप्रोतेनाथी
तेशारपूर्तेनिरहनुल्पपुलकशोभावता नीरंध्रं तीरंतरं पुष्पैः पूर्णानि लतास्तवकस्तनान् धारिणा पल्लवकरैः परमशत १७ लतारचि
तवितानलक्षणानां निलयानां गृहाणां वातायनेषु प्रघाणाद्वावनान्तद्वारकेषु निषंगिणा मनुरक्तेन १८ नीलासु लिग्धहरितच्छदासु पुष्पयु
क्तलतासु दोलासुली लालास्यकौतुकोद्दोलनविषयेविनामिषु रूपभस्तेनकोकिलालापशालिनावनदेवीनां कंदेनचेतनेतिपाठेपारम्पतर
बर्हिभिः कुसुमोद्घांतपरागपरिपाटलेः निक्षेपतिप्तसंध्याभ्रवालबालमिवाचलेः १५ प्रवालारुणहस्तेनकुसुमस्मितशोभिना त २
मधुनाघूर्णमानेनप्रोतेनपुलकश्रिया १६ नीरंध्रपुष्पपूर्णेन घूर्णितेनवनानिलेः निष्ठालकुम्भलद्दृशास्तवकं स्तंधारिणा पुष्पा
जालरजः पुंजकुंकुमारुणवाससा लतावितानलयवातायननिषंगिणा १८ नीलपुष्पलतादोलालीलालास्यविलासिना
आपादमस्तकप्रांतसर्वतोनिर्मितावयं १९ कंदेनवनदेवीनांकोकिलालापशालिना संदिग्धमंजरीजालमालिनेत्रेणाभासि
ना २० अवश्यायोपशमितरतिखेदेमिलालसेः पुष्पधूलिसमालब्धेराश्लिष्टैर्विडंबिषुः २१ पुष्पांतरांतःपुरंगेः किमपि
प्रणयोचितं ध्वनद्भिरमितःस्वच्छमन्नालियुगलेर्वृतम् २२
दध्याहार्यं इदृशेनस्वेनस्वदेहेनवाआपादमस्तकप्रांतंसर्वतः सर्वेवियवाः निर्मिताः आलयाः पुष्पफलपत्रादिरूपणाः अयाःयेन
तद्वितीयेनउक्तविशेषणगणवतामधुनावसंतेनसर्वतःसर्वदासर्वांगेनिर्मितालयमितियोज्यतृतीयेपिउक्तविशेषणगणवतावनदे
वीनांकंदनसर्वतोनिर्मितालयमितियापरेणसहयोज्यमिति १९ अलिनांपक्ष्यैपेणलताकदंबमंजरीषुपवेशनात्किमेतानिलतानेत्रा
णीउतककदंबनेत्राणीतिसंदेहास्पदीभूतमंजरीजालमितियोज्य २० पुष्पधूलिभिःसमालब्धैर्लिप्तैः मिथ्यअन्योन्यंरहसिचनि
विडंगाश्लिष्टं २१ पुष्पसंपातरागांभेरांतः परमंतालिनायुगलैः मिथुनैः २२ ,, ,, ,, ,, ,,,

पक्षमिसर्पः अथवावनदेवीनां अलिसदृशनेत्रेणकंदेनकिमेतानिवनदेवीनांनेत्राण्युतभ्रमरयुतामंजर्यइतिसंदिग्धमंजरीजाले

त्वान्तुष्णीं निःशब्दं पतितः अवतीर्णः निकषेनर्दाद्धे जलविशेषेणामुक्तः अधोव लोरितआलापेनतोयदेन २ ३ तापयं तमासयं
तं ४ वितीर्णविष्टरः आसनं यस्मै तं यत्र यहरणं पुष्पफलादीनामप्युपलक्षणं ५ एवं कथाप्राकप्रस्तुतप्रसचर्चाः ततं यं सम्यग्बोधय
न्तीतनपसंबोधाः कमरिपएगतिकारकोपपदानां कृद्भिः सहसमासवचनेकृदुहणगति एवं कस्या विग्रह णात्सर्गेणसहसमासः ६ अ
पतद्भिः अव्याकुलयद्भिरितियावत् ७ तं कदंबबंधूकनिष्करवेषेण वर्णायति [illegible] पत्तः कोरकोत्तरकोटरं प्रसन्नस्फु
रितपल्लवं च अतस्वच्छस्मितेन विस्फुरन्निव स्थितलतानाम् कोटिषु शाखाग्रेषु गतेः संक्रांते भ्रामरैः चमरपुच्छैः ८ सर्वविषयं अभिव्या

तपतितः खात्कदंबाशोकयत्रपुष्पफलाकुले तुष्णीं निर्दिश्य कालाम्भोगा इव तोयदः २ अपश्यं तत्र दाम्भूरं [illegible] द्वियनिर्गहे परे
ण तपसा युक्तं तेजसे च हुताशनं ३ तेजोभिर्दहनिष्क्रान्तं काञ्चनीकृतभूतलं तं तापयन्तं प्रदेशांस्तं भुवनं भास्करो यथा ४ मामथालो
क्य संप्राप्तं दाम्भूरोर्घ्यसपर्यया वितीर्णविष्टरं यत्र पूजयामास पूजयत् ५ ततः एवं कथास्तेन सह दाम्भूरमालता कृतास्तनयसंबो
धः संसारोत्तरणक्षमाः ६ दृष्ट्वास्तमहं [illegible] कोरकोत्तरकोटरे दाम्भूरस्यच्छायासर्वेरपतद्भिर्मृगवृन्दे ७ सेव्यमानं वनमिव
लतामंडलमंडितं स्मितेन विस्फुरन्निव श्वसनस्फुरितच्छदं ८ लताकोटिगतैः भ्रान्तैः भ्रामरैरिन्दुसुंदरैः अभ्रखंडनिकरैः श
रन्नभइवावृतं ९ प्रालेपकणपङ्क्त्या मुक्तावल्याप्यलंकृतं सर्वविषयमेवाच्छपुष्पपरैः प्रसरितं १० स्वरेणचंदनालेपैः स
मालभ्य सखंडितं स्वच्छदाभोगविपुलरक्ताम्बरपरिच्छदं ११ विवाहवेषेणपुष्पभारातिभारिणा लतागणानुषक्तेन नागरेण
कृतोयसं १२ मुनिनिर्विघ्नार्चाकारलतामंडपमंडितं मंजरीभिःपताकाभिर्युक्तंपुरमिवोत्सवे १३ मृगकंडूयनध्वस्तपुष्पधूलिवि
धूसरं प्रोत्सारितोपांतवनवर्त्म [illegible] मिवोत्थितम् १४

धेतिशेषः १० प्रमालभ्य [illegible] स्वच्छदाभोगेः पल्लवविस्तारे विपुलारक्ताः शोणाम्बरपरिच्छदाः अन्तरीयोत्तरीयकञ्चुकोष्णीषादि
यस्य ११ १२ मुनिनिर्विघ्नानामुटजानामाकार इवाकारो येषां तैर्लतामंडपैर्मंडितं परमहोत्सवपताकाभिर्युक्तं अयं पुर इव तस्मिन्नुषज्यते
पुरमिवोत्सवे इति पाठः साधुः १३ मृगकंडूयनकंपेन ध्वस्तैः स्खलितैः पुष्पधूलिभिः विधूसरं प्रोत्सारितं [illegible] भावितं [illegible]
[illegible] १४

दिव्यदृष्यासमालोकयतः तमस्विनीति यद्यपिप्रागिंदुशुकवज्जालामित्युक्तात्कौमुद्याः स्यैवतथापिरत्रितमात्रविवक्षयैवमुक्तं ३१
३२ ममतस्यचतत्पदादीनिसर्वैनित्यमिस्येषप्रोषः ३३ पुष्पच्छिद्रघनजालप्रतिफलितोतारकानिकरे इवप्रतिफलतावितिकन ३४ उपपा
तमनुपातं आक्रांतास्त्रियंपांचमनुयातं व्रजेदितिस्मृतेः गृहंप्रतिविसृज्यनिवृत्य ३५ ३६ ३७ आरब्धायिकायाः प्रागुक्तसंगतिः
स्मारयतिदाशूरेति ३८ दाशूरोपदिष्टसिद्धांतदृशा ३९ विकल्पंतद्भूमिमनस्तइंतुमलमलानंच निर्धूयपेनआसादनेनइत्यः पृष्टो
भविष्यसि ४० इतिश्रीवा॰रा॰स्थि॰सर्गः पंचाशतः सर्गः ५५ सत्तासत्तेजडस्यात्रकर्तृताकर्तृते चितः विमृश्यसर्वथाध्येपरंज
रवंगुणाविशिष्टंतंसमालोकयतोमम महोत्सवेनसदृशीसाभवत्तमस्विनी ३१ ततः कथाभिरन्याभिः सततस्पतनयोमया
विज्ञानलोकरम्याभिनीतोवोधंपरंपुनः ३२ आवयोस्तत्रचित्राभिः कथाभिरितरेतरं शर्वरीसाप्यतीतायमुहूर्त्तइवकांत
येः ३३ प्रातः प्रातनुतांयातेपुष्पच्छिद्रघनजालके स्वर्गांगनांगभोगाभेतारकानिकरेशनैः आक्रांदवनभोभागमुपयातं
सुतान्वितं आहंविसृज्यदाशूरंततोमरनदीगतः ३५ तत्राभिमतमासाद्यस्थानमेवनभस्तलं प्रविश्यस्वंमुनीनांचमध्यस्थ
इवस्थितः ३६ दाशूराख्यायिकेषातेकथितारघुनंदन जगतः प्रतिबिंबाभासत्वाकाराप्यसन्मयी ३७ दाशूराख्यायिके
वेयमि सेतत्कथितंमया तुभ्यंराघवबोधायजगद्रूपनिरूपणे ३८ तस्माद्वास्तवीत्यक्त्वावास्तवीमपिरंजना दाशूर
सिद्धांतदृशासदोदारोभवात्मवान् ३९ तस्माद्विकल्पंमलमात्मनस्त्वंनिर्धूयपश्यामलमात्मतत्वं आसादयिष्यसिचिरात्पदं
तद्धविष्यसीत्युभुवनेषुयेन ४० श्री॰वा॰रा॰स्थि॰वशिष्ठदाशूरमेलनं ५५ श्रीवशिष्ठउ॰ नास्तीदमितितिनिरीक्ष्यसर्वा
स्यजपरंजनां यन्नास्तितत्प्रतिकिलकेवास्थेहविचारिणां १ दृश्यमानमप्येदंचेदस्तिसत्तामुपागतं तिष्ठत्वात्मनिवद्धासित्वंकि
नास्थाभिवार्यते इदंजडेंजगत् रंजनामहंममेति संसर्गतादात्म्याध्यासलक्षणामास्थाविचारिणांविवेकिनां १ किंदृश्यंसद्यम
दसत् उतासदेवपक्षत्रयेपितत्राहंतादिरंजननोचितमित्याह दृश्यमानमितित्रिभिः इदंदेहादित्वत्सात्तानिरपेक्षसत्तामुपागतंयद्य
स्तीतिमन्यसेतर्हित्वमपितत्सत्तानिरपेक्षत्वअसंगोदासीनचिद्रूपस्त्वात्मनितिष्ठअत्रत्वंनिरपेक्षेदेहादौअध्यासेनात्मतांकिंवद्धासिनचे
दंतवोचितमित्यर्थः तिष्ठत्वात्मनीतिपाठेयदिसत्तामुपागतंअस्तितर्हिआत्मनिस्वीयजडस्वभावेतिष्ठतुनामत्वमत्रेत्यादिनाप्रागवत् ॥ १६७

यस्यास्तथाविधामरण्यमेखलां भूमिं निशाम्य गमप्रतीक्षयापश्यद्भिः २४ वनस्थलीनां तनयैः पुत्रभूयेषां तद्भावेन इंदुनाग्रेमुकवंति १=

२३

आशांतेषु दिक्प्रदेशेषु चारुभिर्मधुरैस्स्ववर्णानां नीलच्छविकानां निवेदकपुरुषस्थानीयानां टंकृतैर्ध्वनिभिः काननोपातं लक्ष्मणा
याः स्वनगर्यां घुंघुमस्यमृगपक्ष्याद्याक्रोशस्याकर्णनेच्छया क्षणं उत्कर्णमूर्ध्वीकृतकर्णमिव स्थितमित्यर्थः दलाग्रेषु पल्लवेषु उप
स्थानीयेषु निद्रावशात्स्वपताम् क्षणे विश्रांतिमुग्धमुग्धादिदर्शयनीलमानिशिरां सितैर्मुनिप्रभावान्मूर्तिमाश्रितेः नयेकिनिपेरेव
स्थितैः पत्रपुटेषु पर्णजालोदरेषु अंतःलीनैः मृगैः शाखामृगादिभिः सारा शोभमानाः शाखभूतास्तलमधोभागः आंत
राः शाखाद्यवयव जालानि निकिरणपटैराच्छादितानि वनाद्यवयवाश्रयस्यतां २५ नीडेषु वसंतः मुनिप्रभावनिर्भयत्वात्सुविस्वस्त

काननोपांतनगरी घुंघुमाकर्णनेच्छया क्षणमुत्कर्णमाशांतचारुचर्वणटंकृतैः २३ क्षणं दलाग्रविश्रांतमुग्धामुग्धासिर
स्तया परयद्भिरिं मुकचक्रलालामरण्यमेखला २४ वनस्थलीनांतनयैर्मृगैर्नित्यं दिवास्थितैः अग्रैः पत्रपुटेष्वंतः मृगैःसा
रतलांतरम् २५ नीडस्वसत्सुविस्वस्तसमाचकपक्षिणं पाकच्युतफलोपेतभूतकंचुकमंडली २६ संदिग्धमस्कम्भ
रंगच्छैः लताक्षसस्तकैः श्यामलीकृतपर्यंतनीडैः पल्लवमंडितैः २७ सुगंधिनाशनवनेपुष्पमेघाकृतांबर॥ धूलीक
दंबशबलफलौघफलितंतले २८ बहुनात्र किमुक्तेन नाकिंचिदपि विद्यते पत्रं पत्रतरोयत्र नोप्पते लानयुज्यते २९ पत्रेप
त्रेमृगास्सुप्ता विश्रांतास्त्रपदेपदे कच्छेकच्छेखगालीनास्तस्य भूतहभूपतेः ३०

यथास्यात्तथासुप्तमात्रका अज्ञातकन्नू सुप्तत्वादलक्ष्यमाणइतियावत् पक्षिणोपत्रं पूर्वं भ्रमणविशेषदेवात्याकवशाद्धुस्त्रते
षु फलेषु उपांतस्थितमृगादिभिस्ते कंचुकवत्सर्वतस्त्याप्तमंडलीभ्योमत्तणोपमदीर्दृष्टं कृपासंदिग्धाः मयान्मूकास्कन्नमरकीट
यस्यतं इत्युत्तरेणास्य सहसमासः २६ लताषदेनतत्कारिकोजयोलक्ष्यते तत्राच्छस्स्तकैः लंबमानलताग्रछैः सुगंधितं अशेषंचनं
येन २७ तलेस्त्यमुवि धूलीकदंबशबलैः फलौघैर्वलितं व्याप्तं २८ पत्रतरौ पत्रियस्मिन्पत्रे प्राणिभिर्नोप्यते न युज्यते नोपभुज्य
ते वाताद्दृशायत्रमपि किंचिन्नविद्यते किं वाच्यं शाखाफलपुष्पादीत्यहो अस्य सर्वस्यापरोपकारेण जन्मसार्थकमिति भावः २९ पत्रे
पत्रे अधोगलितपत्रेषु सर्वत्रेत्यर्थः कंअवश्यपायजलं द्युतिस्थिनन्नीति कच्छः पत्राद्यधोदेशः छेछेदने इत्यस्मादातोनुप

वा०टी० अस्तुवास्यनिपतिप्रयुक्तसर्गदोसत्वेधिमात्रेणकर्तृत्वंतथापिस्तामीत्यभि मानेनतत्र खेदोनयुक्तइत्याह सर्वेंद्रियेतिद्वाभ्यां ११ १२
स्थि० शास्वछतंमानुषदेहजीवनपरमावधिःकालः अनाद्यनंतयोः पूर्वोत्तरकालयोः कदाप्यसत्वाद्व्यंतासमावितत्वावुकालमात्रेमहत्
२५ अतिदृष्टेमनुष्यदेहात्सुतालब्धराणप्रयस्यतथाविधःसन् ससर्वेंद्रियपदातीतआत्मा किमर्थमनुधावतिसर्वथेदमनुचितमित्य
र्थः १३ इदानीमकर्तृकत्वपक्षेस्थिरत्वाभ्युपगमेप्यास्थानोचितेत्याह स्थिराइति तत्वात्स्थिरत्वादेवहानोपादानायोगत्वादित्यर्थः
असंगचितोजडसंबंधाघटनादपि तत्रसाअनुचितेत्याशयेनाह कथमितिति १५ इदानीकर्तृकास्थिरत्वपक्षेप्यास्थानोचितेत्या
ह अस्थिराइति यतस्तेअस्थिरे आस्थावध्नातःपयःफेनलक्षणस्याप्यस्थिरस्यअंतेप्रशक्तासतीदुःखंददातिदातुंप्रसज्येतेति
सर्वेंद्रियपदातीतोयदकर्तेहविज्वरः कुर्वाणःसर्वदाखेदंनकदाचनगच्छति ११ तेनेयंनियतिःप्रोक्ताभावाभावद्दशाम
यी इहरूपेवस्थिरादीर्घासिद्धयोत्पापिचदृश्यते १२ अपर्यंतस्यकालस्यकाष्ठेदेशःशास्वछतं तावन्मात्रमहाश्रयीकिम
र्थंसोनुधावति १३ स्थिराश्चेज्जगतांभावास्तत्वादास्थानशोभते कथमन्योन्यसंश्लेषोजडचेतनयोःकिल १४ अस्थिरा
श्चेज्जगद्भावातदाप्यास्थानशोभतेः पयःफेनास्थिरस्यांतेदुःखमेवाददातिते १५ आस्थाबंधोमहाबाहोजगद्भा
वत्वमात्मनः नस्थिरास्थिररूपोफेनशैलयोरिवसज्जने १६ सर्वकर्तृप्यकर्तैवकरोत्यात्मानकिंचन तिष्ठत्येवमुदासीन
आलोकंप्रतिदीपवत् १७ कुर्वन्नाकिंचित्कुरुतेदिवाकार्यमिवांशुमान् गच्छन्नगच्छतिस्वस्थःस्वास्पदस्थोरविर्य
यावत् तथाचपयःफेनास्थयातन्नाशेप्रोक्तउचितंअद्वैहाद्यास्थयातन्नाशेशोकंडचितःस्यादितिभावः १५ आत्मनजगद्भा
वत्वंजगत्स्वभावताजन्मनाशादिस्वभावतेतियावत् साचअन्योन्यतादात्म्यसंसर्गाध्यासलक्षणंआस्थाबंधएवनतदन्योनिरूपयि
तुंशक्यःसचतत्वविमर्शेस्थिरास्थिरपक्षयोर्द्वयोरपिनराजतेनशोभतइत्यर्थः अथवास्थिरास्थिरयोरात्मनगतोस्तादात्म्यलक्ष
णआस्थासंबंधोनराजतेफेनशैलयोरिवेत्यर्थः १६ ननुकर्तृत्वपक्षेकथमनास्थापपत्तिःसदृष्टांतमाह तिष्ठतीत्यादिना १७ दिवा
कार्यमर्थप्राणिदिनकृत्यनिर्वाहं १८ ॥ ॥

भवनासंगः प्राग्युक्ताध्यासाचलेत्त्वासत्त्वयोः परस्परं चितिरूपत्वाद्दनियतस्वभावके अप्रपंचे इत्यनुकथ्यते अप्रपंचेन्नेदं ज
गदस्तीति हि तवं ध्यो नास्त्येव केवलं स्वच्छमेवात्मतत्त्वमित्यर्थः त्या आततं सर्वतो विस्तीर्णम् इतं प्रमितम् इति नान्यरंजनावकाशः इ
त्यर्थः ४ किंचेदं जगत्सकर्तृकम् अपाकर्तृकमथ्यकर्तृकर्तृसाधारणं उदासीनात्मसन्निधिमात्रत्वात्स्वरूपं विषयपिपदेषुत
वतद्रंजनानपुक्तेत्याहेदमिति द्वाभ्यां ५ ज्ञावत्वं अन्योन्यतादात्म्याध्यासादेक्यमिवापन्नं भावयन् देहात्माभावं पश्यन् चेतसि वु
द्ध्युपाधिपरिच्छेदमात्रप्राप्तनतिष्ठेत्यर्थः ६ ननु यतो वा इमानि भूतानि जायंते विश्वस्य कर्त्ता भुवनस्य गोप्तेत्यादिश्रुतिविरुद्धो
यमकर्तृकत्वपक्षः कथमुत्थितः किमर्थं बालयोपपन्नस्तत्राह सर्वं नियतदृश्यमग्राह्यमकरणमचक्षुश्रोत्रं तदपाणिपादं नि
त्यं विभुं सर्वगतं सुसूक्ष्मं तदव्ययं यद्भूतयोनिं परिपश्यंति धीरा इत्यादिश्रुतिभिरसंगोदासीनत्वाद्रूपवर्तनाद्युपमश्रात्माभेदः इत्यपि

अप्रपंचेदस्ति नास्तीदमिति निश्चयवानसि तथापि भावनासंगः कथं युक्तस्त्वाचले ३ नेदमस्ति जगद्धामवं ध्यो नास्ति मुहा
मते केवलं स्वच्छमेवेत्यमाततं मितमिष्टं ४ नेदं कर्तृकृतं किंचिन्नावाकर्तृकृतं क्रमं स्वयमाभासतश्चेदं कार्यं कर्तृप
दंगतं ५ अकर्तृकं जगज्जालं भवत्वथ सकर्तृकं मात्वमतेनशबलं भावयन्नात्मचेतसि ६ सर्वेंद्रियविहीनात्माकर्तैव
सज्जोपमः अकर्तृचेतदाभन्यकाकतालीयवज्जगत् ७ काकतालीययोगेन जातं यत्किंचिदेव तत् तस्मिन्भावानुसं
धानं बालो वध्नाति नेतरः नकदाचिदिदं शांतं जगद्धाम न्यचन्दपि अजसंदीयमाणत्वान्नास्तित्वच्चानुमानतः ८

एवं नियतीनीवत्कर्तृत्वोपचर्यते जग ति ...विमुत्पादनायेति यदा सर्वोप्यसकर्तृकप्रतिपादकश्रुतीनां हृदयं ज्ञातं तदेत्यर्थः
यत्किंचिदेवमनिर्वचनीयमेव भावोहं ता निमानेपुनः पुनरनुसंधानं स्मरणं बालो वालिशः ८ अनिर्वचनीयमेव युक्तमाह इयप
तिनेत्यादिना शांतम् असत्ताभावात्मकं शून्यत्वभावं त्यपि प्रध्वंसप्रयुक्तशून्यत्वभावं वापि प्रध्वंसप्रयुक्तशून्यत्वभावं च न शून्यस्यद
र्शनायोग्यत्वाज्जगतः असर्वदा सर्वारूपेणादृश्यमानत्वात् ध्वस्तस्योत्पत्तिविरोधाज्जगतः पुनः पुनः क्रियमानत्वादित्यर्थः ९ तर्हि
मवत्सदासत्त्वभावं रिकसत्ता [illegible] वेति [illegible] रिकसत्तास्वभावं आघे अजसंप्रतिश्च

नाद्यनंतयोः पूर्वोत्तरकालयोरसतः वर्तमानेत्वाभिम
तन्मध्येप्यसतः सत्वायोगेनाभात्वानुमानादित्यर्थः १० ८

णां परिणामभेदेन नीयमाणत्वान्निभूर्विरोधात् द्वितीयेन

वा॰ टी॰
स्थि॰
११६

कर्तृत्वाकर्तृत्वोत्सर्गबीजं दर्शयन्नुपसंहरति अतइति ३१ विज्ञांतरेचदर्शयति सर्वेति कर्त्ताभोक्ताचन अभोक्ताचेत्युक्तइत्यर्थः ३२ ३३
कर्तृता अकर्तृताचेत्यध्याहार्य्यं ३३ द्वयोरपिश्रेयस्त्वं प्रत्येकं दर्शयति सर्वस्येत्यादि ३४ कथं नलिप्यते तत्राह यातीति नीरसतां
विरागं ३५ ३६ द्वितीयकल्पस्यापिश्रेयस्त्वं दर्शयति अथेतादिना ३७ ततां तादृशीं स्थितिमपिप्रथमकल्पेरागद्वेषाद्यप्रसक्तिं दर्श-

अतः स्वात्मनि कर्तृत्वमकर्तृत्वं चसंस्थितं निरीहत्वादकर्त्तासौ कर्त्तासन्निधिमात्रतः ३१ सर्वेंद्रियचतीतत्वात्कर्त्ताभोक्तान
सन्मयः इंद्रियांतर्गतत्वात्तु कर्त्ताभोक्तासएवहि ३२ द्वे एवात्मनि विद्येते कर्तृता कर्तृतेनघ यद्येवपश्यसि श्रेयस्तामाप-
द्यस्थिरोभव ३३ सर्वस्योहमकर्त्तेति दृढभावनयानया प्रवाहयतितं कार्यं कुर्वन्नपि न लिप्यते ३४ यातिनीरसतांजंतु
रप्रवृत्तेश्चचेतसः यस्याहं किंचिदेवेह नकरोमीति निश्चयः ३५ भोगौघकामवांस्त्वेकः करोतु जहातु वा तस्मान्नित्यम
कर्त्ताहमिति भावनयेद्धया ३६ परमामृतनाम्नी सा समतैवावशिष्यते अथ सर्वं करोमीति मकर्तृतयातया ३७ यदीच्छसि
स्थितिं राम तन्नामपुत्तमां विद्धि अहोयन्नकरोमीमं समग्रंजागतंभ्रमं ३८ रागद्वेषभ्रमस्तत्रकुतोन्यस्यात्म संभवात् यद
न्येन शरीरं तद्दग्धं मन्येन लालितं ३९ स्योसदाहंभरणांतः कः खेदोल्लासयोः क्रमः मत्सुखासुखविलासे जगज्जालन्द
योदयः ४० अहं कर्त्तेति मत्वांतः कः खेदोल्लासयोः क्रमः खेदोल्लासविलासेषु स्वात्म कर्तृतयैतया ४१ स्वयमेवलयं
यातेसमतैवावशिष्यते समतासर्वभावेषु यासौसत्यापरास्थितिः ४२ तस्यामवस्थितं चित्तं नभूयोजन्मभाङ्ग्नाकु अथ
वासर्वकर्तृत्वमकर्तृत्वं चराघव ४३

यति अहोइति ३८ क्रमः प्रसंगः ममकुतः यतः स्यान्नस्यमदन्यस्य अत्यंतमसंभवादित्यर्थः अन्यसंभवादिति पाठेतु अकर्तृरन्यस्यरागा
देः संभवादित्यर्थः द्वितीयकल्पेपितदप्रसक्तिं दर्शयतियदिति ३९ अस्मदारंभोस्मत्स्वएव अतः खेदोल्लासयोर्दुःखहर्षयोः जगज्जाल
स्यलयेउदयेच अहंकर्त्ता ४० मत्वास्थितस्येतिशेषः अस्त्वेवतथापि कथं समतालाभस्तत्राह खेदेति ४१ लयंयातेष्वात्मयेनेकवचनं
र्शदसं ४२ अभ्यासदशायां हर्षोद्वेगयोस्त्यागं परितिष्ठित दर्शिं
दर्शयति अथवेति ४२

नन्वादित्यो दिनकृत्यनिमित्तमात्रं कर्त्तारस्तु जनास्तद्भिन्नाः इत्यंते जगन्निर्माणे तु नान्ये कर्त्तारः संतीति वैषम्यमाशंक्याह अरुणेति अरु
णाख्या नदी तस्यास्तीरस्थभावत एव शिलाविषमसदासीनं च वारि पूरोपि निम्नानुसारि स्वभावो न प्रवाहवैषम्यकर्त्ता हि योस्तयोः सन्निधाने
जायमानः आवर्त्तः यतः कुतश्चिदेव आकस्मिकः संपन्नस्तद्वच्चिज्जडसन्निधौ जगदपीति नात्र कस्यचिद्धिरसितत्कर्तृ ताभारआरोप
यितुं शक्य इति भावः अथानतिरिक्तार्थसमस्यं ताद्धितीयस्तु तत्यमिति तत्तीयांता १९ एवं विमर्शे तु सुतरां जगत्पास्थ्या नोचितेत्याह इ
तीति त्रिभिः २० २१ सौहार्द्दस्य मैत्र्याः २२ अनन्तत्वात्तत्रास्थानोचितेत्याह ओदन्येति यथाशोतावर्त्तः ओ स्मन्नातिग्रहीते इष्टोतापार्त्तः
यतः कु तस्मिन्देवेदं संपन्नमिव लक्ष्यसे अरुणातीरवद्धारिपूरावर्त्तवत्ततं १९ इति चेद्भवतारामनेपुरतेपनावधारितं प्रमाणप
रिशुद्धेन चेतसा च विचारितं २० तथापि भावनां सा धो पदार्थप्रतिनार्हसि अलातचक्रस्येव भ्रमेवाकेवभावना २१ अकस्मा
दागतो जंतुः सौहार्दस्य न भाजनं अमोद्भूतं जगज्जालमास्था यास्तन्न भाजनं २२ ओस्यं दोशीतलभानोर्मृगतृष्णाजले तथा
यथा न भावयस्यास्थामेवं भावय मा स्थितो २३ संकल्पपुरुषस्य प्रजने हो दुत्व विभ्रमं यथा परपस्सिपरपत्वं भावजातमिदं त
था २४ अंतरास्थां परित्यज्य भावश्री भावनामपी यो सि सो सि जगत्यस्मिंल्लीलया विहराघव २५ अकर्त्तृत्वपदं पीत्वापीत्वा
ग्रामपि कुर्वतः सर्वभावांतरस्थस्य सर्वातीतस्य चालनः २६ इयं सन्निधिमात्रेण नियतिः परिजृंभते दीपसन्निधिमात्रेण
निरस्येव प्रकाशते २७ अमसन्निधिमात्रेण कुटजा नियथात्वयं आत्मसन्निधिमात्रेण त्रिजगंति तथात्वयं २८ सर्वेच्छारहि
ते भानौ यथा व्योम्नि नितिष्ठति जायते व्यवहारश्च सति देवे तथा क्रिया २९ निरीहस्संस्थितेरत्ने यथालोकः प्रवर्त्तते सत्तामा
भांतिकृतशीतलभानोस्तथात्मत्वं मृगतृष्णाजले आस्था न भावयसि एवं जगत्स्थितावपीत्यर्थः २३ २४ भावश्रीः ख्यादिव
स्तुसौंदर्यं तच्चिंतन प्रचुरां २५ अकर्त्तृत्वपदं तदिच्छा अपि शब्दात्कर्त्तृत्वपरं तदिच्छां च पीत्वा निगीर्य यो सि परिशेषः सोसीति
पूर्वेणान्वयः लीलया विहरेति यदुक्तं तच्छिरणोति अकर्त्तृत्वपदमिति कुर्वतः व्यवहारस्य आदासिन्येन कर्त्तृभूतस्य तसन्निधि
मात्रेणाविरिच्छेव नियतिः परिजृं[illegible] २७ कुट

वा०टी०
नि०प्र०
२१६

तेन कौतुकदर्शनाय प्रथमं प्रक्रान्तेन रुद्रेण तु जीवटादिसंसारस्थितिमेव ३ ४ महाप्रलयपतोद्धि रवर्द्धविस्मानतः
प्रारब्धसंपेभोजकाविद्यालेशस्य स्वहृजगत्प्रतिभासाद्वापतो वा ५ ते अंसवेषां रुद्राणां तदानीमस्य रुद्रसं
सारस्य यत्सर्वानंदर्शनं पत्साद्धि वैष्टुन्यमभूत् तत मध्य अंतमालिकं जीवटादिसंसार प्रबोकमायपोऽस्व प्रसा

तेन रुद्रेण तां मायामवलोक्य यथोहितं स्वांशास्तमेव तमेवास्थितिं ते प्रेपिताः पुनः ३ **श्रीरुद्र उवाच** ॥
गच्छता स्तु निजं स्थानं तत्र भुक्त्वा कलत्रकैः कंचित्कालं समं भोगा न्मत्सकाशमुपेष्यथ ४ भविष्य
थ मदंशा येगणाम सुरम्भगणाः ततो महाप्रलयपतो यास्यामस्तत्परं पदं ५ **श्रीवशिष्ठ उवाच** ॥ इत्युक्त्वा
भगवान् रुद्रस्ते अंसोऽन्तरधीयत अंससंसाधसंख्यानं रुद्राणां मध्यमायये ६ प्रपयुः स्वसदं ते पि जी
वटब्राह्मणादयः स्वकलत्रैः समं देहं द्वापयिलाप्य कालतः ७ रुद्रलोकं समासाद्य भविष्यन्ति गणो
त्तमाः कदाचिद्विद्योम्नि दृश्यन्ते तारकाकारकारिणः ८ **श्रीराम उवाच** ॥ भिक्षुसंकल्परूपास्ते जीवट
ब्राह्मणादयः कथं ससत्यतां याताः संकल्पार्थैकसत्यता ९ **श्रीवशिष्ठ उवाच** ॥ संकल्पसत्यतालं
शे सजसंकल्पससता तत्र यन्नास्ति तन्नास्ति यतः सर्वालितसद् १०

ह्रीरजागरमिसर्पः ६ ७ भविष्यन्तीत्युक्ते वशिष्ठं रामसंवादकाले ते स्वस्वसंसारेण वस्थिता गम्यते ८ प्रागुक्तं हुशः
पृष्टार्थस्यैव विशेषजिज्ञासया प्रश्नः स्पष्टः ९ अंशेअधिष्ठानचिदंश एव अध्यस्तांशेलसंकल्पस्य ससतां वि
वेकेन लजत्तत्र सदसत्संचलितसांकल्पिकार्थे यतः सदितिरिक्तरूपं पूर्वोत्तरकालयोर्नास्ति तदेवनास्ति तत्सदं
अधिष्ठानं तु यतः सर्वालितत्तोऽस्येवेति तल्लक्षणेव भोजकादृष्टेद्बोधितसांकल्पिकार्थस्यार्थक्रियासामर्थ्य

5

भास्वत्प्रकाशं यत्स्वं आत्मरूपं वेदनं चैतन्यं तदेवाविद्यावरणाद्भास्वरभीषत्प्रकाशमिव संपन्नं त्रिजगदित्यतिक्रमस्वरू
पमन्यथाभाति चितेश्चिद्रूपस्य पारमार्थिकस्वरूपं विदनं ज्ञानमेव न जडं एतद्भेदक्लिष्टं त्रिजगत् अ नेन सो
ऽप्यशुंगे भापोम्ब्ललम् न्विष्ठिसादिश्रुतिदर्शितोपायैस्तमोह उपसंहरतयोपसंहृतं तं तत्वाचारंभणं विकारो
नामधेयमितिश्रुतिदर्शितदिशा वाचि वाङ्मात्रे स्थितं भवति प्रशांतं वचनं वाङ्मात्रमपि यत्र तथाविधस्तु परः
शिवः परमात्मेत्यर्थः ७४ एवं संवेदनं आत्मचैतन्ये सर्वो जगदिति च शब्दादर्थाच्चाभिन्नो संपन्नो न कदाचिद्द्वैतो
द्वैतः प्रस्तोत्रतूपस्सालनः अन्नतापामिदमेव युक्तं न तज्ज्ञतापामित्यर्थः ७५ इतिश्रीवाशिष्ठतात्पर्यप्रकाशिका
आभास्वरं त्रियं गदित्यतिभाति भास्वत्संवेदनं विदनमेव चितेः स्वरूपं वाचि स्थितं भवति चेतद्रूपोहभेद
क्लिष्टं प्रशांतवचनस्तु शिवः परात्मा ७४ संवेदनं सर्वमितीह शब्दादर्थाद भिन्नो न कदाचिद्द्वैतो वीक्ष्य
मसीद्धेति नो उचितोक्तिर्यस्यान्नतायां त्विदमेव युक्तम् ७५ इतिश्रीवाशिष्ठे मोक्षोपाये स्वप्नशतरुद्री
योपाख्यानं नाम त्रिषष्टितमः सर्गः ॥ ६३ ॥ श्रीराम उवाच ॥ जीवट ब्राह्मणादीनिहंसादीनां मुनीश्वरः भी
लुस्वप्नशरीराणां संपन्नं किमतः परं १ श्रीवसिष्ठ उवाच ॥ रुद्रेण सह संभूय प्रबुद्धाः सर्व एव ते निय
ऽदृष्टसंसाररुद्रा भूगः स्तु खिनः स्थिताः २
शेनिर्वाणप्रकरणे पूर्वार्द्धे निर्वाणप्रि... ॥ ६४ ॥ तैस्तैर्देहैः पुनस्तेषां शेषभोगे न्नवर्णिते ततो रुद्रगणत्वा
प्तिः संकल्पास्थिरजाक्रमः १ भिन्नांश्चिरुद्रांतदेहेष्वांतरालिकास्तन्न वर्ततिदेहेषु भोजकस्पारब्ध शेषाः संततिन्
वेति संदेहात् कृतां तं रामः पृच्छति जीवटेति किं संपन्नं स्वाप्नशरीरवत्ताथः उत्ताग्रे अवंहारोपि संपन्न इत्यर्थः
१ ते रुद्राशाः निष्पअदृष्टपूर्वैनिरस्ते... ः संतः कैत कसलास्तु खिनः स्थिताः २